

Адам Райца,
докторант, Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПОЛЬСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті завдяки порівняльному аналізу визначаються основні фактори впливу на економічну активність підприємств Польщі. Статистична вибірка складається з 24 підприємств, зокрема, з даними щодо змін структури людського капіталу, матеріальних затрат на інновації і рекламу. Аналіз здійснено на інформаційно-статистичній та аналітичній базі підприємств Вармінсько-Мазурського та Лодзького воєводств Польщі. Особливу увагу приділено порівняльному аналізу польських підприємств у сфері інноваційної активності та механізму її фінансування.

Comparative modeling of the influence of main factors: changes in capital, material inputs, R&D costs, advertising costs, structure of human capital on the economic activity of enterprises of Poland using data set by surveys (24 enterprises) was conducted in the study. This study presents the situation of enterprises in Poland and the state of their innovation. In this study work there are presented the research results, based on the surveys, carried out among the entrepreneurs from the Warminsko-Mazurskie and Lodzki provinces about the implementation of the innovations. A comparative analysis of innovation activity of Polish enterprises and its financing was done.

Ключові слова: інноваційність, інновації, малі та середні підприємства.
Key words: innovativeness, innovation, small and medium-size entrepreneurs.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

Підґрунтям сучасної конкурентоспроможності країн, господарюючих суб'єктів, їх продукції та послуг є інновації — техніко-технологічні, організаційні, структурні, інституціональні. Наявність інновацій створює конкурентні переваги і дозволяє країнам, які ними володіють, посідати гідне місце в суспільно-економічному розвитку Європи та Світу.

В умовах ринкової економіки кожне підприємство може успішно працювати, коли воно створює конкурентні переваги шляхом розробки і виведення на ринок нових продуктів і технологій. Інноваційна діяльність таких підприємств стає найважливішою частиною і основою загальнодержавної науково-технічної і соціально-економічної політики.

Результати дослідження тенденцій інноваційного розвитку, ділового середовища та організації інноваційної діяльності польських підприємств були отримані за двома ознаками: на базі інформаційно-статистичних та аналітичних даних польських підприємств, які були засновані до і після 1990 року.

У процесі даного дослідження розглядалася питання, які пов'язані з інноваційною діяльністю підприємств і виражають сумарний підсумок їх активності. Дослі-

джувані підприємства належать до різних галузей. Різноманітний і характер їх діяльності — виробництво, послуги, торгівля. Даний матеріал дозволяє висвітлити механізми впровадження змін на підприємствах за період з 1985 по 2005 рік.

Рецесія перехідного періоду в країнах Центральної та Східної Європи тривала значно довше, ніж очікувалося, руйнування виявилися глибшими, відновлення рівня національного доходу не відбулося в деяких випадках і дотепер. Замість швидкого поживлення і зростання економіки довгострокова рецесія стала великою трансформаційною депресією, котра в ряді країн продовжувалася протягом усіх 90-х років.

Трансформаційна рецесія продовжувалася від трьох років у кращому випадку (в Польщі — із середини 1989 р. до середини 1992 р.), до десяти — у гіршому (в Україні з 1990 р. до 1999 р.). У Польщі ВВП зменшився за цей час майже на 20%, а згодом почав зростати різними темпами.

В Україні скорочення ВВП становило більше 60%, а зростання почалося після тривалої трансформаційної депресії лише із 2000 р.¹

На початку переходу економіки на ринкові відносини фірми характеризувалися поширеним перенасичен-

¹ Бонковські А., Клепка М., Матусяк К., Стшелець Є., Засядли К., (2005). Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств: досвід Польщі та Європейського Союзу, Познань\Київ.

ням, неефективним застосуванням робочої сили, неадекватним наголосом на якість продукту та маркетинг, а також обмеженим доступом до сучасних технологій. В додаток фірми часто отримували субсидії, які дозволяли їм покривати їхню неефективність і непродуктивність. Понад усе підприємства, як правило, керувалися максимізацією прибутку.

Отже, перехідна економіка мала два головні аспекти — перерозподіл ресурсів з державного до приватного сектору і реструктуризація фірм для підняття їхньої ефективності.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОБЛЕМИ АНАЛІЗУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Інноваційна діяльність — процес, спрямований на реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий або вдосконалений продукт, що реалізується на ринку, у новий або вдосконалений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, а також у пов'язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки².

При цьому слід враховувати, що інноваційна діяльність означає весь, без виключень, інноваційний процес, починаючи з появи науково-технічної ідеї і завершуючи розповсюдженням (дифузією) продукту.

Інноваційний процес у сучасному розумінні не обмежується першою появою на ринку нового продукту, послуги або доведенням до проектної потужності нової технології.

По мірі розповсюдження інновація вдосконалюється, стає більш ефективною, набуває раніше не відомих споживчих властивостей. Це відкриває для неї нові сфери застосування, ринки, нових споживачів³.

Практично інновація являє собою зміну технології виробництва, яка безпосередньо впливає на продуктивність факторів виробництва та спосіб їхнього поєднання, а отже, забезпечує видозміну виробничої функції. За визначенням, інновація в соціально-економічній системі є способом якісно більш ефективного використання ресурсів⁴.

Отже, навіть за збереження наявної диспозиції факторів виробництва відбувається збільшення обсягів виробництва. Вищезазначене обумовлює значну увагу, яка приділяється останнім часом впровадженню інноваційної моделі розвитку Польщі.

Саме тому доцільно розглянути провідні складові організаційно-економічного механізму переходу від

Таблиця 1. Фінансування інноваційних та технологічних змін на підприємствах

Кошти, що витратили підприємства на технологічні зміни (тисяч USD, середнє значення)	Польща	Україна
Придбання нових споруд, машин, обладнання	27,53	38,49
Дослідження і розвиток	21,87	4,83
Реклама і маркетинг	40,55	22,02

Джерело: [EBRD..., 2005, (http)].⁷

інновацій інноваційного розвитку шляхом здійснення відповідної інноваційної діяльності.

НОВІ СПОСОБИ ПРАКТИЧНОГО РІШЕННЯ ЗАЗНАЧЕНИХ ПРОБЛЕМ

Проблеми впровадження інновацій в Польщі та країнах ЄС є достатньо відомими і досліджуються науковцями, економістами-практиками з точки зору покращення макроекономічних показників та умов господарювання⁵. У нашій роботі ми зробили акценти на конкретно-прикладні дослідження стану впровадження інновацій підприємствами Вармінсько-Мазурського та Лодзького воєводств Польщі та з'ясування перешкод, які стримують інноваційний розвиток малого бізнесу.

Тому у цільову вибірку були включенні підприємства, які або займаються інноваційною діяльністю, або зовнішні ринкові умови до яких спонукають їх до інноваційної діяльності.

Були опитані також ті представники науково-технічної еліти регіону, які мають досвід у створенні науково-технічної продукції та впровадженні інновацій. Тобто дане дослідження не є соціологічним опитуванням у повному розумінні цього слова, а має характер експертно-оцінювального аналізу.

Акценти, які визначили учасники опитувань, вказують, що в даний момент підприємства Вармінсько-Мазурського та Лодзького воєводств Польщі більше уваги звертають на продуктові інновації, ніж на технологічні.

За дослідженнями фахівців, подібна ситуація була і у інших регіонах Польщі на першому етапі підтримки інноваційної активності в Польщі (1995—2005 рр.)⁶. У цей період польські підприємці переважно інвестували у продуктові інновації.

Результати більш детального порівняльного аналізу інноваційної діяльності українських та польських підприємств за результатами дослідження BEEPS 2005 Європейського банку розвитку та реконструкції представлені в табл. 1.

Українські підприємства в середньому в 1,5 рази більше коштів витрачають на придбання нових споруд,

² Павленко І.А., Гончарова Н.П., Швиданенко Г.О. Економіка та організація інноваційної діяльності: Навч. — метод. посібник для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2002. — 150 стор.

³ Галиця І.О. (2002), Економічна еволюція, інноваційний процес та сталий розвиток, "Механізм регулювання економіки" № 2

⁴ Гальчинський А., Геєць В., Семиноженко В., Інноваційна стратегія українських реформ. — К.: Знання України, 2002

⁵ Sosnowska A., Lobejsko S. (2006), Male i srednie przedsiebiorstwa w Polsce w warunkach konkurencji: pozytywy i trudnosci w rozwoju, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.

Starczewska-Krzysztożek M. (2006), Innowacyjność przedsiębiorstw w Polsce, [w:] Regionalne strategie innowacji w rejonach konwergencji, Uniwersytet Łódzki, Łódź. Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w latach 1998—2004, GUS, Warszawa 2005

⁶ Kierunku inwestowania w nowoczesne technologie w przedsiębiorstwach MSP. Raport z badania ankietowego.

PARP. 2007, www.parp.gov.pl.

⁷ EBRD-World Bank Business Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS) III, 2005, http://www.ebrd.org.

машин, обладнання. Польські фірми майже в 4 рази більше коштів витрачають на дослідження і розвиток, що в цілому гарантує досягнення стійкої тенденції до зростання ділової активності.

СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПОЛЬСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Безперечно, протягом десяти років економічних трансформацій в Польщі, в період до 1990 року, годі було очікувати активізації інноваційної діяльності. Системний та інституційний злами не сприяли створенню належних для цього умов.

Висновок щодо неефективності державної інноваційної політики в попередні роки, який досить часто робиться на підставі сучасного занепаду інноваційної діяльності, не можна вважати коректним. Дійсним показником ефективності державної трансформаційної політики, в тому числі і в інноваційній сфері, має стати створення передумов для органічного переходу до інноваційної моделі розвитку (за підсумками попередніх років економічних реформ).

Оскільки інноваційна модель зростання є об'єктивно наступною стадією трансформаційного процесу, саме це, зрештою, і має визначити, наскільки адекватними та ефективними були реформи, і чи привели вони до бажаної мети.

Узагальнюючи вищесказане, можна виділити основні стримуючі фактори інноваційного розвитку польських підприємств:

- низький рівень державного фінансування інноваційного розвитку та недостатність власних коштів підприємств;
- низька інвестиційна активність вітчизняних, зарубіжних інвесторів; недосконалість податкового законодавства;
- послаблення взаємозв'язків науки та виробництва.

Тому активізація інноваційного розвитку підприємств повинна бути пов'язана, по-перше, з оновленням основних виробничих фондів, по-друге, з розвитком інноваційної діяльності має бути органічно пов'язаним з ресурсозбереженням, по-третє, виходячи з сучасних умов, інноваційний розвиток повинен мати соціальну спрямованість, де саме людина, якість та безпека її життя матимуть забезпечити пріоритети інноваційного розвитку.

ПОРЯДОК ВИЗНАЧЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Тенденції інноваційного розвитку польських підприємств виявленні на прикладі будівельного сектору економіки.

Підприємство "ТУМЕКС С.А." у формі акціонерного товариства є найбільшим у Польщі будівельним холдингом, який охоплює всі напрямки діяльності у цій галузі. Капітал холдингу зосереджений у 44 польських та закордонних фірмах, в 11 з яких холдингу належить 100% акцій.

"ТУМЕКС С.А." разом із холдинговою групою є лідером на польському будівельному ринку. Незважаючи на стабільну позицію на ринку, участь материнської фірми та холдингової групи у цій галузі порівняно незначна, що зумовлено різноманітністю напрямків її діяльності. Товариство має міцну позицію у сфері реалізації великих інвестиційних проектів, які вимагають використання значного виконавчого потенціалу, комплексності підходу та залучення істотного капіталу.

Виходячи з завдань довгострокових перетворень, було сформульовано три стратегічні цілі:

1. Приватизація, що була відповіддю на:
 - початкову фазу економічного спаду, яка змінила стан усієї будівельної галузі,
 - нові умови існування підприємства — умови ринкової економіки з зростанням конкуренції (зокрема, тиск демпінгових цін, які пропонували польські середні та малі фірми), збільшення можливостей фінансування контрактів та діяльності, спрямованої на розвиток, з боку закордонних фірм.
2. Перетворення підприємства на акціонерне товариство та вихід на біржу:
 - новий спосіб пошуку фінансових можливостей для розвитку підприємства, в першу чергу шляхом наступної емісії акцій.

3. Створення капітальної групи:
 - зростання конкурентноспроможності шляхом розбудови та розвитку виконавчого потенціалу з метою комплексної реалізації будівельних контрактів.

Наступним кроком у процесі еволюційного розвитку товариства "ТУМЕКС" і капітальної групи в цілому був початок робіт із вдосконалення системи внутрішньої організації та підготовка до отримання сертифікату ISO 9000. Ці заходи були відповіддю на зміни, що відбувалися в середовищі.

Дуже суттєвим аспектом майбутнього функціонування підприємства "ТУМЕКС С.А." є те, що запровадження необхідних процедур та отримання сертифікату розпочинає процес постійного вдосконалення. На основі контрольних заходів т. зв. внутрішнього аудиту будуть виявлятися помилки у поточному виконанні операційованих процедур.

На даному етапі впровадження внутрішньої системи управління якістю також було проведено оцінку роботи постачальників та створення банку про них. На сьогоднішній день ведеться збирання інформації про фірми, які аналогічним чином ставляться до питання якості; це має на меті залучення їх у майбутньому до співпраці. Наступним етапом має бути запровадження системи управління якістю TQM.

Прикладом збільшення виробничої потужності за рахунок власних коштів є польсько-датське товариство "Костка-Бетон", яке виникло у 1995 році. Більшість акцій належить польському товариству, що діє від кінця вісімдесятих років та відомо на ринку Центральної Польщі як виробник бетонних плит для тротуарів.

З огляду на поступове насичення ринку товариство ухвалило зосередитися передусім на естетиці та якості виробленої продукції.

Нове обладнання, яким володіла фірма, дозволяло

виробництво продукції із значно вищими показниками якості, ніж ті, які могли запропонувати конкуренти.

З метою реалізації цієї переваги восени 1997 року товариство почало впровадження системи якості Total Quality Control (TQC).

Метою впровадження "System Total Quality Control" (TQC) було створення багатоступеневої системи контролю за виробництвом продукції та обґрунтування всього процесу виробництва шляхом опису етапів технологічного процесу. Відповідні роботи проводилися виключно власними силами. Товариство не мало контактів із жодною консалтинговою або аудиторською фірмою. Використовувалися тільки знання датського партнера, який мав сертифікат ISO 9000.

За підготовку концепції програми відповідав колектив з двох осіб — досвідченого інженера-керівника та контролера якості, колишнього наукового працівника, який доти не займався виробництвом. Створений колектив вважався дуже перспективним, оскільки йшлося про поєднання значного досвіду та знання.

Загалом стратегію змін розробляли колективи польських та датських керівників, які періодично (раз на кілька тижнів) зустрічалися для обговорення процесу впровадження нових видів робіт та планування подальших кроків.

Керівники окремих відділів, які відповідали за впровадження змін, подавали звіти про результати виконаних робіт. Частина ідей, які впроваджувалися, була адаптована до умов Польщі, деякі розроблялися від нуля.

Серед багатьох позитивних підсумків функціонування системи TQC на підприємстві "Костка-Бетон" — передусім зростання виробництва, підвищення продуктивності праці, створення кращих умов праці, швидке визначення проблем та їх вирішення.

Крім того, у перспективі метою фірми буде впровадження системи "just in time". Це набуває особливого значення у випадку виробництва продукції з бетону, яка має сезонний характер.

Система "just in time" забезпечить дуже швидке реагування фірми на нові замовлення, що має істотне значення з огляду на кліматичні умови Польщі.

Крім того, невеликий асортимент специфічних виробів буде знаходитися в резерві на випадок надзвичайних замовлень. Для впровадження системи "just in time", окрім ефективної внутрішньої організації, необхідна чітка робота системи постачання сировини.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Європейський досвід підтримки інновацій свідчить, що для формування системи ефективного взаємодії всіх суб'єктів інноваційної діяльності необхідно сформулювати сучасну інфраструктуру підтримки інновацій. Саме відсутність такої системної інфраструктури є однією з основних перешкод на шляху інноваційного розвитку економіки України.

Однак, використовуючи досвід регіонів Польщі у розробці регіональних стратегій розвитку та стратегій інновацій, можемо стверджувати, що регіональну стратегію інновацій необхідно трактувати ширше, ніж про-

граму, яка забезпечує реалізацію однієї з стратегічних цілей базової стратегії розвитку регіону⁸. При розробці PCI необхідно визначити взаємозв'язки з базовою стратегією розвитку регіону.

Українські регіони ще не мають досвіду розробки PCI за європейськими методиками. В той же час більшість регіонів Польщі уже завершили трьохрічні цикли розробки своїх PCI і зараз уже перебувають на етапі реалізації даних стратегій.

Досягнення інноваційних конкурентних переваг підприємств, залежать від державної підтримки та науково-технічної та інноваційної політики, впровадження сучасних технологій виробництва та управління підприємством, співпраці з науково-дослідними вітчизняними та іноземними центрами, регіональними та структуральними програмами ЄС.

Література:

1. Бонковські А., Клепка М., Матусяк К., Штелєс Є., Засядли К. Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств: досвід Польщі та Європейського Союзу. — Познань\Київ. 2005
2. Василенко В. О., Шматько В. Г. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник. — К.: ЦУЛ, 2003.
3. Гальчинський А., Геєць В., Семиноженко В. Інноваційна стратегія українських реформ, К.: Знання України, 2002.
4. Галиця І.О. Економічна еволюція, інноваційний процес та сталий розвиток // Механізм регулювання економіки. — 2002. — № 2.
5. Геєць В. Наука і виробництво: партнери чи конкуренти? Деякі аспекти сучасної інноваційної політики України // Президентський вісник. — 2004. — № 3.
6. Инновационный менеджмент. Справочное пособие / Под редакцией Завлина П. Н. — Санкт-Петербург: Наука.
7. Методичні рекомендації з розробки стратегії інноваційного розвитку підприємств / За ред. Харківського Д.Ф. — Одеса: "Інвац".
8. Павленко І.А., Гончарова Н.П., Швиданенко Г.О. Економіка та організація інноваційної діяльності: Навч.-метод. посібник для самоств. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2002.
9. Sosnowska A., Lobejsko S. (2006), Male i srednie przedsiebiorstwa w Polsce w warunkach konkurencji: pozytywy i trudnosci w rozwoju, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczosci, Warszawa.
10. Starchewska-Krzysztozek M. (2006), Innowacyjnosć przedsiębiorstw w Polsce, [w:] Regionalne strategie innowacji w rejonach konwergencji, Uniwersytet Łódzki, Łódź. Działalność innowacyjna przedsiębiorstw przemysłowych w latach 1998—2004, GUS, Warszawa 2005.
11. Інформаційно-аналітичні матеріали польських підприємств Вармінсько-Мазурського та Лодзького воєводств за 1998—2005 рр.: АТ "ЕРКА", Фірма "Мазовія", "ГУМТЕКС", державне підприємство, Торговий Дім "МАК", ТОВ "Елсіл", АТ "Петрополь", АТ "ТУМЕКС", ТОВ "ЛТБС Захондца", АТ "ФОЛЬПА", ТОВ "Хандльовець", ТОВ "Фірма КА"
12. Rocznik Statystyczny 2007, GUS, Warszawa

Стаття надійшла до редакції 26.01.2009 р.

⁸ <http://www.integris.net.pl/>